

XU HƯỚNG THANH TOÁN BẰNG THẺ, TIỀN ĐIỆN TỬ TRÊN THẾ GIỚI VÀ Ở VIỆT NAM

TS. NGÔ TUẤN ANH - Đại học Kinh tế Quốc dân

Thanh toán bằng thẻ và tiền điện tử đã trở thành xu hướng phổ biến trên toàn thế giới, Việt Nam cũng không nằm ngoài xu hướng đó. Bài viết đánh giá thực trạng phương thức thanh toán bằng thẻ và tiền điện tử tại Việt Nam cũng như xu hướng thanh toán trên thế giới, từ đó đề xuất một số khuyến nghị đối với Việt Nam trong thời gian tới.

Từ khóa: Thẻ thanh toán, tiền điện tử, tín dụng, giao dịch

Credit card and digital currency payments are very popular international payment methods, in Vietnam they are not exception. This article analyzes and evaluates the practical situation of using these payment methods in Vietnam and speculates the international trend to propose recommendations for the coming period.

Keywords: credit card, digital currency, credit, transaction

Ngày nhận bài: 2/3/2017

Ngày chuyển phân biên: 6/3/2017

Ngày nhận phân biên: 22/3/2017

Ngày chấp nhận đăng: 27/3/2017

Xu hướng thanh toán bằng thẻ và tiền điện tử

Xu hướng thanh toán không dùng tiền mặt ngày càng phổ biến tại các nước

Theo khảo sát của Ngân hàng Thế giới (WB), thanh toán không dùng tiền mặt đã trở thành phương thức thanh toán phổ biến tại nhiều quốc gia phát triển trên thế giới với giá trị chi tiêu của người dân chiếm tới hơn 90% tổng số giao dịch hằng ngày. Tỷ lệ tiền mặt trong tổng lượng tiền của nền kinh tế chỉ chiếm khoảng 7,7% ở Mỹ và 10% ở khu vực đồng Euro vào năm 2016. Hầu hết các nước đã và đang triển khai công cuộc cải cách hệ thống thanh toán hiện đại, đáp ứng nhu cầu thanh toán ngày càng cao của người dân.

Diễn hình tại Thụy Điển cho thấy, tiền mặt chỉ chiếm khoảng 2% tổng lượng tiền trong nền kinh tế. Con số này cho thấy Thụy Điển là quốc gia người

dân rất ít giao dịch bằng tiền mặt trong khi con số tương tự của toàn thế giới là 75%.

Trả tiền bằng thẻ tín dụng là hình thức thanh toán phổ biến nhất ở Thụy Điển, với gần 2,4 tỷ giao dịch qua thẻ tín dụng và thẻ ghi nợ trong năm 2013, so với 213 triệu giao dịch trước đó 15 năm. Tuy nhiên, ngay cả thẻ nhựa (bao gồm thẻ tín dụng và thẻ ghi nợ) cũng đang đối mặt với sự cạnh tranh khốc liệt, do số lượng người Thụy Điển dùng ứng dụng để giao dịch tài chính tăng mạnh

Hiện nay, ngày càng nhiều chính phủ kêu gọi tiến tới chuyển đổi các giao dịch từ tiền mặt sang thanh toán không dùng tiền mặt. Thanh toán điện tử được khuyến khích bởi những hoạt động thanh toán này sẽ để lại dấu vết điện tử mà nhà chức trách có thể dễ dàng kiểm tra, giám sát. Người dân sẽ không phải đến ngân hàng để rút tiền, giữ tiền và có thể thanh toán ở bất cứ đâu chỉ với một chiếc điện thoại. Giao dịch trở nên dễ dàng và nhanh chóng hơn, góp phần kích thích hoạt động thương mại.

Hình thức thanh toán bằng thẻ và tiền điện tử ngày càng đa dạng

Ngày càng có nhiều quốc gia sử dụng thẻ thông minh trong các ngành dịch vụ khác nhau. Có thể kể đến như thẻ sim tích hợp thanh toán trong viễn thông, các ứng dụng trong việc tự động hóa thanh toán vé xe bus, tàu điện trong giao thông, chứng minh thư điện tử trong lĩnh vực quản lý nhà nước, hay các loại thẻ thanh toán của ngành ngân hàng... Trong đó, ngành Viễn thông được đánh giá là Ngành sử dụng thẻ thông minh nhiều nhất (dưới dạng thẻ sim).

Trong lĩnh vực ngân hàng, liên minh thẻ EMV (Euro Pay, MasterCard và Visa) được xem là nền tảng để nhiều ngân hàng đầu tư và triển khai giải pháp phát hành thẻ thông minh. Hầu hết các

nước trên thế giới đã chuyển đổi sang sử dụng hệ thống EMV. Tiên phong chuyển đổi sử dụng hệ thống thẻ EMV là châu Âu (chuyển đổi từ năm 1996), mà điển hình là Pháp và Anh. Ở khu vực châu Á, Nhật Bản, Hàn Quốc cũng tiến hành từ những năm 2003-2004. Ở Đông Nam Á, Malaysia và Singapore là những quốc gia đầu tiên chuyển đổi hệ thống thanh toán thẻ sang chuẩn EMV từ năm 2005, tiếp sau đó là Thái Lan, Indonesia, Philipines và Việt Nam.

Ban đầu, thanh toán thẻ xuất hiện dưới hình thức là quẹt thẻ thanh toán, sau đó các hình thức thanh toán online, bao gồm cổng thanh toán và ví điện tử. Tiếp đó, các hình thức thanh toán trên nền tảng website được phát triển thêm như Alipay, Braintree, Paymentwall... Về thanh toán thông thường thì có các thiết bị chấp nhận thẻ (POS). Từ năm 2010 trở lại đây, khách hàng có thể sử dụng các phương thức thanh toán hiện đại để chi trả cho những giao dịch trực tuyến cũng như tại các cửa hàng, trung tâm mua sắm... Các hình thức thanh toán tăng lên với tốc độ chóng mặt, ngoài Visa, Master Card, Paypal còn có các hình thức mới áp dụng công nghệ như QR Code, NFC và mPOS; Internet Banking và Mobile Web Payment. Như vậy, dịch vụ ngân hàng điện tử đã và đang ngày càng thu hút nhiều khách hàng, doanh nghiệp sử dụng do tính tiện dụng, nhanh chóng, khả năng phục vụ mọi lúc, mọi nơi và ngày càng đa dạng.

Thực trạng sử dụng thanh toán thẻ và tiền điện tử tại Việt Nam

Thanh toán không dùng tiền mặt là xu hướng trên toàn thế giới và đang được đông đảo người dân Việt Nam lựa chọn thay cho hình thức chi trả tiền mặt thông thường. Việc khi sử dụng tiền điện tử đã giúp người dân linh hoạt hơn trong giao dịch, an toàn trong chi trả.

Theo Bộ Công Thương (2015), Việt Nam với dân số lên đến hơn 90 triệu dân, trong đó 49% sử dụng internet và 34% sử dụng di động để truy cập internet. Thương mại điện tử (TMĐT) Việt Nam được đánh giá là đầy tiềm năng phát triển tại Việt Nam. Đến năm 2015, hầu hết các siêu thị, trung tâm mua sắm và cơ sở phân phối hiện đại trong cả nước cho phép người tiêu dùng thanh toán không dùng tiền mặt khi mua hàng. Hạ tầng kỹ thuật phục vụ cho thanh toán thẻ đã được cải thiện, số lượng ATM và POS có tốc độ tăng trưởng nhanh. Năm 2015, giá trị mua hàng trực tuyến ước tính đạt khoảng 160 USD/người. Tổng doanh thu bán hàng qua các hình thức TMĐT tại Việt Nam năm 2015 đạt 4,07 tỷ USD,

tuy nhiên, mới chỉ chiếm 2,8% tổng mức bán lẻ hàng hóa và doanh thu dịch vụ tiêu dùng cả nước.

Như vậy, tiềm năng phát triển TMĐT còn rất lớn, đặc biệt trong bối cảnh Việt Nam hội nhập ngày càng sâu rộng vào nền kinh tế thế giới. Tính đến tháng 7/2016, Việt Nam đã và đang tham gia đàm phán, ký kết 16 hiệp định thương mại tự do song phương và đa phương. Số lượng đối tác kinh tế, thương mại của Việt Nam thông qua FTA sẽ lên đến gần 60 đối tác. Việc ký kết các FTA nói chung sẽ giúp TMĐT của Việt Nam phát triển rất mạnh mẽ trong thời gian sắp tới.

Tính chung giai đoạn 2011-2015, việc sử dụng thẻ điện tử ở Việt Nam ngày càng tăng, đã giúp việc tiêu thụ hàng hóa tăng 0,22% và đóng góp của lưu hành thẻ vào GDP Việt Nam đạt hơn 800 triệu USD. Vào cuối năm 2015, giá trị giao dịch ATM đã đạt mức 1.564 nghìn tỷ đồng, cao nhất trong 4 năm trở lại đây. Với việc tất cả các chỉ số về thanh toán thẻ như tổng giá trị giao dịch qua các máy ATM, các tài khoản thanh toán cá nhân hay qua POS đều tăng. Có thể, nói xu hướng sử dụng thẻ trong thanh toán của người Việt đang ngày càng phổ biến.

Kể từ khi thị trường Việt Nam phát hành thẻ ngân hàng lần đầu tiên (vào năm 1996), đến tháng 6/2016, số lượng thẻ phát hành đã đạt mức trên 106 triệu thẻ (tăng gấp 3,4 lần so với cuối năm 2010) với 48 ngân hàng phát hành. Trong đó, thẻ ghi nợ chiếm 90,66%, thẻ tín dụng chiếm 3,53%, thẻ trả trước là 5,81%. Về mạng lưới, cơ sở hạ tầng phục vụ cho thanh toán thẻ ngân hàng được cải thiện, số lượng các máy POS có tốc độ tăng trưởng nhanh. Đến cuối tháng 6/2016, trên toàn quốc có trên 17.300 ATM và hơn 239.000 POS được lắp đặt. Cùng với sự gia tăng về số lượng thẻ và đầu tư cơ sở hạ tầng thanh toán, hiện nay, các ngân hàng đã cung cấp khá tốt các tiện ích cơ bản trên ngân hàng điện tử như: Chuyển khoản, thanh toán hoá đơn dịch vụ điện, nước, internet, điện thoại, truyền hình cáp, mua vé máy bay, mua hàng trực tuyến, đóng phí bảo hiểm...

Kết quả điều tra, khảo sát tình hình ứng dụng TMĐT năm 2015 của Cục TMĐT và Công nghệ thông tin (Bộ Công Thương) cho thấy, trong các hình thức thanh toán chủ yếu người mua hàng trực tuyến thực hiện có 48% người mua (tham gia khảo sát) sử dụng phương thức chuyển khoản qua ngân hàng, 20% người tham gia khảo sát cho biết từng sử dụng các loại thẻ thanh toán; Đối với doanh nghiệp, có 97% doanh nghiệp được khảo sát chấp nhận cho khách hàng thanh toán bằng phương thức chuyển khoản qua ngân hàng, 16% doanh nghiệp chấp nhận thanh toán bằng thẻ thanh toán.

Một vài đề xuất, khuyến nghị

Chính phủ Việt Nam đã có những chính sách mở rộng khuyến khích đầu tư đối với các nhà đầu tư tài chính. Đây cũng chính là tiền đề để các mô hình thanh toán không dùng tiền mặt trên thế giới gia nhập thị trường Việt Nam. Tuy nhiên, để đẩy mạnh phương thức thanh toán bằng thẻ và tiền điện tử tại Việt Nam, thời gian tới, các giải pháp cần tập trung vào các vấn đề trọng tâm sau:

Thứ nhất, đánh giá lại hiệu quả các giải pháp hạn chế sử dụng tiền mặt trong thanh toán, để điều chỉnh cơ chế chính sách. Thanh toán điện tử đang là xu thế tiêu dùng toàn cầu, thế nhưng ở Việt Nam, giao dịch tiền mặt vẫn là chủ yếu, chiếm tới 65% tổng phương thức thanh toán. Hiện có thể 80% người tiêu dùng trẻ tuổi ở Việt Nam thích thanh toán bằng thẻ, điều này đang là lợi thế để bắt kịp với xu hướng trên toàn cầu cho các giao dịch không dùng tiền mặt. Việc thanh toán bằng thẻ tín dụng hay thẻ trả trước không còn mới lạ tại Việt Nam nhưng hình thức này đang tập trung vào khối người tiêu dùng có mức thu nhập cao. Tuy nhiên, phương thức này cũng gặp một số khó khăn trong các giao dịch hàng ngày như phải gánh một phí dịch vụ không nhỏ, trong khi, chất lượng và giá cả của dịch vụ ngân hàng luôn có những khoảng cách chênh lệch nhất định. Do vậy, cần rà soát, đánh giá lại hiệu quả các văn bản pháp luật đã ban hành đối với lĩnh vực này. Được biết, Thủ tướng Chính phủ cũng đã phê duyệt Đề án đẩy mạnh thanh toán không dùng tiền mặt tại Việt Nam giai đoạn 2011-2015 ngày 27/12/2011, với mục tiêu cụ thể: (i) Đến cuối năm 2015, tỷ lệ tiền mặt trong tổng phương tiện thanh toán ở mức thấp hơn 11%; (ii) Đến cuối năm 2015, tăng mạnh số người dân được tiếp cận các dịch vụ thanh toán, nâng tỷ lệ người dân có tài khoản tại ngân hàng lên mức 35 - 40% dân số; (iii) Thực hiện mục tiêu của Kế hoạch tổng thể phát triển TMĐT giai đoạn 2011 - 2015 đã được Thủ tướng Chính phủ phê duyệt tại Quyết định 1073/QĐ-TTg ngày 12/7/2010; (iv) Phát triển dịch vụ thanh toán thẻ, trọng tâm là phát triển thanh toán qua điểm chấp nhận thẻ. Đến năm 2015, toàn thị trường có khoảng 250.000 POS được lắp đặt với số lượng giao dịch đạt khoảng 200 triệu giao dịch/năm; (v) Áp dụng một số hình thức thanh toán mới, phù hợp với điều kiện và đặc điểm của khu vực nông thôn, vùng sâu, vùng xa.

Bên cạnh đó, Chính phủ cũng đã ban hành Nghị định 222/2013/NĐ-CP quy định về thanh toán bằng tiền mặt. Trong đó, quy định các doanh nghiệp không thanh toán bằng tiền mặt trong các giao dịch

góp vốn và mua bán, chuyển nhượng phần vốn góp vào doanh nghiệp; các doanh nghiệp không phải tổ chức tín dụng không sử dụng tiền mặt khi vay và cho vay lẫn nhau. Ngày 22/9/2015, Ngân hàng Nhà nước có Văn bản số 7179/NHNN-TT yêu cầu các ngân hàng thương mại, chi nhánh ngân hàng nước ngoài thực hiện triển khai thanh toán điện tử trong phối hợp thu ngân sách nhà nước...

Các chủ trương, chính sách trên của Chính phủ đã thực thi được nhiều năm, cần được đánh giá lại hiệu quả, rà soát, bổ sung, chỉnh sửa lại để có những sửa đổi, bổ sung phù hợp với tình hình, góp phần hạn chế sử dụng tiền mặt trong thanh toán trong thời gian tới.

Thứ hai, khuyến khích các cơ quan quản lý, các doanh nghiệp cung cấp nhiều dịch vụ sử dụng thanh toán không dùng tiền mặt. Để khuyến khích người dân sử dụng thẻ thanh toán, Chính phủ và doanh nghiệp cần cung cấp nhiều dịch vụ hơn đối với sử dụng thẻ thanh toán; Các ngân hàng thương mại cần đưa ra một chính sách phí hợp lý liên quan đến việc sử dụng thẻ nhằm khuyến khích nhiều cá nhân tham gia vào sử dụng thẻ thanh toán; Tiếp tục đẩy mạnh số lượng POS phục vụ cho nhu cầu thanh toán hàng ngày của người dân.

Thứ ba, cần tăng cường đảm bảo an toàn và bảo mật thanh toán. Phát triển dịch vụ ngân hàng điện tử, phát triển hạ tầng cơ sở và đầu tư công nghệ hiện đại là vấn đề sống còn đối với mỗi ngân hàng. Điều này cũng đã được hệ thống ngân hàng Việt Nam chú trọng với việc không ngừng đầu tư các công nghệ bảo mật an toàn dữ liệu. Trong năm 2015, tại Việt Nam, nhiều vụ việc liên quan đến mất tiền trong thẻ ngân hàng đã trở thành vấn đề được dư luận quan tâm. Các tổ chức tín dụng, bên cạnh việc không ngừng đầu tư, nâng cấp, ứng dụng công nghệ hiện đại để tạo tiện ích cho khách hàng thì yếu tố an ninh, an toàn, bảo mật trong thanh toán cũng cần được đặt lên hàng đầu. Tuy nhiên, để thực hiện được điều này cần có sự phối hợp giữa cơ quan quản lý nhà nước, các tổ chức tín dụng và cả khách hàng.

Tài liệu tham khảo:

1. Bộ Công Thương (2015), Báo cáo TMĐT Việt Nam 2015;
2. Thủ tướng Chính phủ (2010), Quyết định số 1073/QĐ-TTg về việc phê duyệt Kế hoạch tổng thể phát triển TMĐT giai đoạn 2011 - 2015;
3. Brenda Kienan (2000). E- Commerce, Small Business Solution, Microsoft;
4. <http://www.thesaigontimes.vn/149966/Di-theo-xu-huong-the-thong-minh.html>;
5. <http://cafebiz.vn/du-van-rat-yeu-tien-mat-nhung-nguoi-viet-dang-dung-the-ngay-cang-nhieu-len-20160707121346222.chn>.